

m/s Juhans resor

Manfred Hamberg

Motorseglaren Juhan var det fartyg som under våren 1944 hyrdes in för överföringen av estlandssvenskarna till Sverige i samband med den "legala" överflyttning som hade överenskommits mellan Sverige och Tyskland. Juhan gjorde under tiden 17 juni till 15 september

1944 nio resor från Estland till Stockholm. Enligt tillgänglig statistik kom 3 335 estlandssvenskar (och dessutom ca 3 000 personer av estnisk härkomst) med detta fartyg.

Fartygets loggbok, som täcker tiden för dessa resor, är bevarad på Riksarkivet (en kopia finns i SOV:s arkiv). I den finns en del uppgifter som kanske kan vara av intresse, för det finns ännu många kvar som har kommit över med just Juhan och har en egen bild av överflyttningen. Då kan det vara intressant att få jämföra den egna bilden med vad befälet har skrivit i loggboken. Jag skall försöka återge de mest intressanta utdragen för varje enskild resa, men först några data om fartyget:

<i>Fartygstyp:</i>	Tremastad motorseglare.
<i>Byggnadsår:</i>	1937-1938.
<i>Byggnadsplats:</i>	Vilsand på Ösel.
<i>Dödvikt:</i>	750,0 ton.
<i>Dräktighet:</i>	397,51 bruttoregister-ton (301,28 nettoregister-ton).
<i>Motorstyrka:</i>	75 hästkrafter.
<i>Ågare:</i>	Eesti Merelaevandus.
<i>Hemmahamn:</i>	Tallinn.

Resa 1 (Tallinn-Rågöarna-Rohuküla-Stockholm)

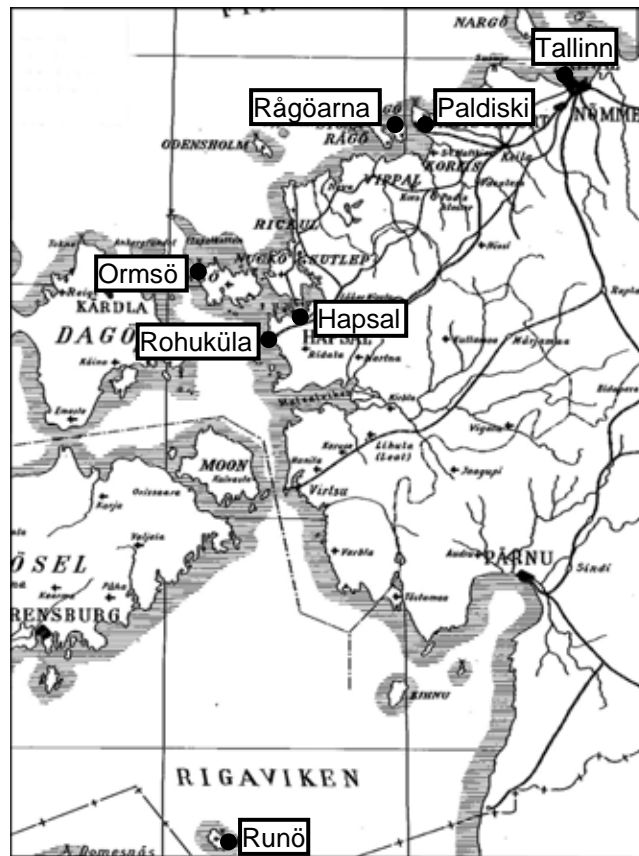
Juhans första resa började i Tallinn. På morgonen lördagen den 17 juni började vi lasta ombord och surra de evakuerades bagage. På grund av en kraftig nordvästlig vind kunde vi inte lämna hamnen, utan låg kvar och avgick måndagen den 19 juni kl. 03.00 med destination Rågöarna, dit vi anlände kl. 09.00 samma dag. Efter att där ha tagit ombord evakuerade och deras bagage fortsatte vi till Rohuküla. Dit anlände vi kl. 17.30 samma dag och började omedelbart ta ombord de evakuerade och deras bagage. På grund av brist på utrymme tvingades man att lämna kvar en del bagage på kajen.

Vi avgick från Rohuküla tisdagen den 20 juni kl. 03.15 med destination Stockholm. Tidigt på morgonen onsdagen den 21 juni kom vi in på svenskt vatten och stannade upp vid Grönsjär för att där invänta lots. Fartyget bordades av svensk militär och vi beordrades att följa militärfarkosten. Vid Korsö blev vi beordrade

att stanna och invänta order för vidare färd. Kl. 09.00 kom två marinpolis ombord och under deras ledning kunde nu vi fortsätta till Stockholms frihamn, dit vi anlände den 21 juni kl. 15.15. De evakuerade började omedelbart gå i land och kl. 19.00 hade samtliga 299 personer debarkerats. Torsdagen den 22 juni började vi lossa bagaget och fick även hjälp med detta av arbetare i land. På grund av den instundande midsommarhelgen låg sedan allt arbete nere och återupptogs måndagen den 26 juni, då lossningen av bagaget fortsatte. På tisdagen den 27 juni hade allt bagage lossats. Torsdagen den 29 juni kom det ombord skeppsmätare, vilka mätte om fartyget och utfärdade ett svenskt mätbrev. Fredagen den 30 juni lämnade vi Stockholm med destination Rohuküla, dit vi ankom söndagen den 2 juli. En del av besättningen åkte då till Tallinn för att hämta proviant.

Resa 2 (Rohuküla-Stockholm)

Efter det att vi hade legat en vecka i Rohuküla började de evakuerade gå ombord måndagen den 10 juli, lika så började lastningen av bagaget. Kl. 22.00 var allt ombord, men då kom besked från land att vi inte fick avgå genast därför att dokumenten inte var i ordning. Tisdagen den 11 juli kl. 09.20 lämnade vi Rohuküla.

Platser från vilka Juhan hämtade evakuerade

Onsdagen den 12 juli kl. 11.40 stoppade vi vid Grönskär för att vänta på lots. Kl. 12.15 bordades vi av den svenska sjöpolis som meddelade att vi måste hissa den estniska flaggan, därför att fartyg som bar tysk flagg inte fick gå in via Sandhamn utan var tvungna att gå via Landsort. Ombord fanns två gravida kvinnor som var mycket sjösjuka, varför vi fruktade en förtidig förlossning med eventuella komplikationer. Likaså var det många av de övriga ombordvarande som var mycket sjösjuka och att fortsätta till Landsort i den hårda vinden skulle plåga alla. Det bestämdes att den tyska flaggan skulle halas och vi hissade den estniska flaggan. Vi fortsatte nu via Sandhamn under lotsledning och förtöjde i Stockholms frihamn onsdagen den 12 juli kl. 17.45.

Debarkeringen av de evakuerade började med det samma och avslutades samma kväll. Torsdagen den 13 juli började lossningen av bagaget, vilket slutfördes fredagen den 14 juli. Efter det att lossningen slutförts desinficerades lastrummen av tjänstemän från hamnen. Samma dag avgick vi kl. 16.10 under ledning av lots och sjöpolis med destination Ormsö. När lotsen och sjöpolis hade lämnat fartyget i Sandhamn fortsatte resan till Ormsö, dit vi anlände lördagen den 15 juli och ankrade utanför Förby.

Juhan i okänd hamn

Foto: SOV:s arkiv

Resa 3 (Ormsö-Rohuküla-Stockholm)

Lördagen den 15 juli kl. 19.15 började de evakuerade och deras bagage forslas ut med små båtar. Söndagen den 16 juli kl. 10.45 lättade vi ankar och fortsatte mot Rohuküla, men på grund av maskinhaveri måste vi stanna för att laga felet. Det var avhjälpt kl. 14.30 och vi kunde förtöja i Rohuküla kl. 15.40. Sedan vi hade klarerats började de evakuerade gå ombord. Kl. 21.30 hade alla kommit ombord, likaså deras bagage. Måndagen den 17 juli kl. 03.30 avgick vi med destination Stockholm. Kl. 22.00 skymtades Grönskär. Tisdagen den 18 juli kl. 03.45 bordades vi av en sjöofficer och under hans ledning fortsatte vi till Korsö, där två sjö-

polis kom ombord. Resan kunde fortsätta till Stockholm, där vi förtöjde i Frihamnen kl. 09.30. De evakuerade började omedelbart lämna fartyget och samma dag kl. 17.00 hade också allt bagage lossats. Onsdagen den 19 juli kl. 03.15 lämnade vi Stockholm med destination Rohuküla, dit vi anlände torsdagen den 20 juli kl. 07.10.

Resa 4 (Rohuküla-Stockholm)

Torsdagen den 20 juli kl. 20.00 började de evakuerade gå ombord, likaså började ilastningen av deras bagage. Fredagen den 21 juli kl. 01.30 hade samtliga kommit ombord och kl. 03.00 hade fartyget klarerats ut och resan till Stockholm kunde börja. På kvällen samma dag kl. 23.30 var vi cirka 6 nautiska mil utanför Grönskär och fortsatte i sakta fart närmare land. Lördagen den 22 juli kl. 02.00 mötte ett militärfartyg som ledsagade oss till Korsö. Där kom lotsen ombord och resan kunde fortsätta till Stockholm, dit vi anlände samma dag kl. 09.45. De evakuerade började omedelbart gå iland och kl. 18.00 hade också allt bagage lossats.

Fartygets lastrum desinficerades, vilket arbete var avslutat kl. 21.00. Vi fick inget tillstånd från den tyska marinattachén att lämna hamnen, varför vi blev liggande kvar i Frihamnen. Tisdagen den 25 juli kl. 16.00 meddelades telefonledes att vi skulle få avgå nästa dag kl. 03.00. Lotsen och marinpolisen kom då ombord men något tillstånd hade inte kommit. Kl. 16.00 fick vi tillstånd från den tyska marinattachén att avgå och kl. 16.10 avgick vi under ledning av lots och ledsagade av marinens fartyg. Vi anlände till Rohuküla torsdagen den 27 juli kl. 21.00.

Resa 5 (Rohuküla-Stockholm)

Fredagen den 28 juli kl. 06.00 började de evakuerade gå ombord i Rohuküla. Kl. 13.00 hade också bagaget lastats ombord och vi avgick kl. 14.00 med destination Stockholm. Lördagen den 29 juli kl. 09.30 bordades fartyget av lots och sjöpolis och vi fortsatte resan under lotsledning till Lidingö (Breviks brygga), dit vi anlände kl. 14.30. De evakuerade började omedelbart gå i land och lossningen av bagaget var slutförd samma kväll kl. 20.00. Måndagen den 31 juli kl. 17.40 avgick vi under lotsledning med destination Rohuküla, dit vi anlände tisdagen den 1 augusti kl. 20.30.

Resa 6 (Rohuküla-Runö-Stockholm)

Onsdagen den 2 augusti kl. 04.00 började vi lasta ombord de evakuerades bagage. Kl. 14.00 kom order att avbryta lastningen och man beslöt att allt bagage som hade lastats ombord skulle lossas. Man började omedelbart med lossningen. Kl. 20.00 kom det order från Dr. Lienhard att de evakuerade kunde gå ombord, men de fick endast ha med sig handbagage. Torsdagen den 3 augusti kl. 04.00 började de evakuerade gå ombord. Kl. 09.00 hade alla kommit ombord och vi avgick kl. 11.30 till Runö, där vi ankrade upp en bit från

land fredagen den 4 augusti kl. 06.45. Kl. 12.00 började man lasta ombord bagaget och kl. 16.00 började de evakuerade att med små båtar föras ombord. Kl. 18.00 fortsatte vi resan till Stockholm.

Lördagen den 5 augusti kl. 03.10 uppstod haveri på bränslepumpen och maskinen måste stoppas och felet åtgärdas. Under tiden hade fartyget på grund av den hårda vinden drivit nära land. För att ta oss ur denna nödsituation startade vi motorn, men bara på en cylinder. Efter ett tag stoppades motorn igen för att slutföra reparationen. Kl. 07.00 var felet avhjälpt och vi försökte nå Virtsu. Vi ankrade upp på redde och kl. 14.00 erhöles order att SD-officeren med följe skulle gå iland. (*Personal från säkerhetstjänsten SD följde med fartyget till den sista hamnen på estnisk sida /MH*). De lämnade fartyget som nu kunde fortsätta sin resa enligt föreskrivna kurser samt efter land- och sjömärken.

Kl. 20.00 passerades Saxby fyr på Ormsö, men på grund av mörker, höga vågor och blåst var det omöjligt att fortsätta, varför vi beslöt att vända och söka lä bland öarna i Harisundet. Söndagen den 6 augusti kl. 03.15 lättade vi ankar och fortsatte den avbrutna resan. Kl. 23.10 kunde vi bestämma vår position och nu sattes kurs mot Grönskär. Måndagen den 7 augusti kl. 05.10 bordades fartyget av lots och sjöpolis och färden fortsatte till Brevik på Lidingö, dit vi anlände kl. 10.00. De evakuerade började lämna fartyget och kl. 16.00 hade alla gått iland. Nu började vi lossa bagaget, vilket var slutfört kl. 23.00. Tisdagen den 8 augusti kl. 18.30 avgick vi, efter rengöring av fartyget, under lotsledning med destination Rohuküla, dit vi anlände onsdagen den 9 augusti kl. 20.30.

Resa 7 (Hapsal-Rågöarna-Stockholm)

Torsdagen den 10 augusti kl. 07.30 erhöles order att avgå till Hapsal, dit vi anlände kl. 08.45. (*Redan på kvällen onsdagen den 9 augusti och på morgonen torsdagen den 10 augusti hade ett antal evakuerade tagits ombord i Rohuküla /MH*). Kl. 16.00 började vi lasta ombord bagaget och kl. 20.30 började de evakuerade gå ombord. På grund av mörkret avbröts ombordstignandet. Fredagen den 11 augusti kl. 04.00 purades besättningen för att manövrera fartyget så att man kunde lasta ombord en bil. Detta arbete var slutfört kl. 05.30 och de evakuerade kunde nu fortsätta gå ombord. Kl. 17.30 erhöles order att avgå till Rågöarna och kl. 17.50 anträdde resan.

Kl. 24.00 hade vi hunnit till Paldiskiviken och gick varsamt längs kusten mot bryggan (*på Lilla Rågö /MH*). Det fanns inga tända fyrar och i mörkret var det svårt att navigera. Lördagen den 12 augusti kl. 00.10 syntes kyrkorna på Rågöarna. Vi förstod att fartyget nu var sydost om bryggan, varför vi vände och fortsatte mot bryggan. Kl. 00.15 upptäckte vi att vid bryggan fanns ett torpednät, om vilket vi inte hade fått något

besked. För att undvika att fastna i nätet gavs order om back för att försöka passera nätet från strandhållet. Kl. 00.20 beordrades sakta fart framåt och vi upptäckte nu akterut en landremsa. Samtidigt kände vi att något hade inträffat akterut och att fartyget nu satt fast på en sten. Vi pejlade vattendjupet, vilket akterut var åtta fot och förut fjorton fot. Vi sjösatte den lilla båten för att föra ut varpankaret. Kl. 02.00 försökte vi få loss fartyget med hjälp av maskin och varpankaret, men det gick inte. Kl. 04.00 försökte vi på nytt. Då hade vi hissat fartygets skonare till hjälp, men vi satt hårt fast. Vi beslöt att kalla på hjälp av en bogserbåt från Paldiski och hivade in varpankaret. Kl. 08.00 kom bogserbåten och man började hiva ombord dragwiren. Kl. 10.30 började försöket med att få loss fartyget och kl. 11.20 var vi loss. Det läckte något och det var svårt att vrida rodret från bord till bord, men vi beslöt att gå in till bryggan för att ta ombord de evakuerade.

Kl. 11.50 var fartyget förtöjt och de evakuerade kunde börja gå ombord. Kl. 17.50 lämnade vi Rågöarna, men på grund av den hårda blåsten kunde vi inte fortsätta resan utan ankrade upp utanför hamnen i Paldiski. Söndagen den 13 augusti kl. 08.00 uppmättes 16 tum vatten i rummen. Kl. 09.00 hade vi läns pumpat fartyget. Vinden tilltog i styrka och vi beordrades av hamnkaptenen i Paldiski att gå in i hamnen, där vi förtöjde kl. 13.15. Det beslöts att åtta resande skulle fara till Rågöarna för att skaffa bröd och annat ätbart.

Måndagen den 14 augusti kl. 08.50 lämnade vi Paldiski för att angöra bryggan på Rågöarna och att där ta ombord proviant. Kl. 10.15 var allt klart och vi kunde nu börja resan till Stockholm. Vi hade hissat alla segel och på grund av den starka vinden och vågorna var många av de resande sjösjuka.

Tisdagen den 15 augusti kl. 12.15 rullade fartyget kraftigt och skonarseglets gaffel bröts itu. Kl. 16.00 hade vi lagat gaffeln och seglet kunde hissas på nytt. Onsdagen den 16 augusti kl. 05.00 bordades fartyget

Juhan på infart i farleden till Stockholm

Foto: SOV:s arkiv

av officerare från den svenska marinen. De förde fartyget till Korsö, där lotsen kom ombord kl. 08.45. Resan kunde fortsätta till Brevik, dit vi anlände kl. 14.00. Nu började landstigningen av de evakuerade och lossningen av bagaget. Kl. 20.00 var alla iland, likaså allt bagage.

Torsdagen den 17 augusti kl. 12.15 avgick vi under lotsledning till Finnboda varv för undersökning av fartygets botten och kl. 16.30 var fartyget torrsatt. Fredagen den 18 augusti kl. 08.00 började besättningen rengöra fartygets lastrum, medan varvsanställda gjorde rent fartygsbotten, reparerade rodret och öppnade upp maskinen. Kl. 15.00 lämnade fartyget torrdockan och förtöjde på utsidan av isbrytaren. Manskaperet inkvarterades på Sjömanshemmet eftersom fartygets utrymmen skulle gasas. Lördagen den 19 augusti och söndagen den 20 augusti bodde besättningen på Sjömanshemmet. Måndagen den 21 augusti kom besättningen åter ombord. Vi låg på utsidan av isbrytaren ända fram till torsdagen den 24 augusti kl. 07.25, då vi återvände till Brevik. Kl. 11.40 fortsatte vi under lotsledning med destination Hapsal. Lotsen lämnade fartyget vid Grönskärs fyr kl. 16.15. Fredagen den 25 augusti kl. 13.30 förtöjde vi i Hapsal.

Resa 8 (Hapsal-Paldiski-Rågöarna-Stockholm)

Under lördagen den 26 augusti och söndagen den 27 augusti inväntade vi order om att de evakuerade skulle kunna gå ombord. Först kl. 17.00 på söndagen kunde vi ta ombord en del av de evakuerade och deras bagage. Måndagen den 28 augusti kl. 06.00 fortsatte embarkeringen och kl. 15.40 avgick vi från Hapsal till Paldiski. På grund av rådande mörker kunde vi inte fortsätta, utan ankrade upp i Keibuviken för att invänta dagar. Tisdagen den 29 augusti kl. 04.30 fortsatte resan och vi förtöjde i Paldiski kl. 07.30 och de evakuerade började komma ombord. Kl. 12.10 lämnade vi Paldiski för att fortsätta till Rågöarna, dit vi anlände kl. 12.50. Efter att ha tagit ombord de evakuerade lämnade vi Rågöarna, men ankrade på grund av dåligt väder i närheten av Paldiski.

Onsdagen den 30 augusti kl. 04.00 lättade vi ankar och resan till Stockholm kunde nu börja med 772 evakuerade ombord. Samma dag kl. 10.00 stod det klart att det fanns två SD-män ombord, men på grund av dåligt väder och de ombordvarandes situation, samt knappheten med mat, var det omöjligt att vända tillbaka för att sätta iland de två. Vi beslutade att fortsätta resan. Torsdagen den 31 augusti kl. 11.30, utanför Grönskär, kom män ombord från sjöräddningen för att föra fartyget in. Kl. 12.05 kom lotsen och sjöpoliserna ombord, varför resan kunde fortsätta till Brevik, dit vi anlände kl. 16.45. De evakuerade började nu gå iland och kl. 24.00 hade alla gått iland, likaså hade en del av bagaget då lossats.

Lördagen den 2 september kl. 08.00 började besättningen att lossa det kvarvarande bagaget och kl. 10.00 hade allt bagage lossats. Måndagen den 4 september kl. 20.00 avgick vi under lotsledning med destination Hapsal. Lotsen lämnade fartyget vid Grönskär tisdagen den 5 september kl. 00.30 och vi ankrade upp på Lehtma redd kl. 19.20. Onsdagen den 6 september lättade vi ankar och resan fortsatte mot Hapsal, dit vi anlände kl. 10.40. Fartyget grundstötte strax utanför bryggans ände men vi kunde ta oss loss av egen kraft.

Resa 9 (Hapsal-Stockholm)

Torsdagen den 7 september och fredagen den 8 september låg vi i Hapsal och väntade på order att få börja ta ombord de evakuerade och deras bagage. Lördagen den 9 september kl. 06.00 kom SD-män ombord för att genomsöka fartyget. Kl. 07.00 var genomsökningen slutförd och nu började vi lasta ombord bagaget. Likaså fick de evakuerade gå ombord. Samma dag kl. 20.00 var alla ombord och vi avgick söndagen den 10 september kl. 07.45 med destination Stockholm. Måndagen den 11 september kl. 13.30 kom lotsen ombord i Sandhamn och färden fortsatte till Brevik, dit vi anlände kl. 19.00. De evakuerade började gå iland och kl. 22.00 var samtliga i land. Tisdagen den 12 september började besättningen lossa bagaget och kl. 16.00 var allt bagage ute.

Epilog

Den nionde resan blev den sista. Torsdagen den 14 september flyttades Juhan till varvet på Lidingö, där fartyget akterförtöjde kl. 19.30. Innan dess hade besked kommit från de svenska myndigheterna att fartygets besättning måste lämna fartyget den 15 september eftersom utländska medborgare var förbjudna att vistas ombord på fartyget.

Fredagen den 15 september kl. 06.00 började besättningen plocka undan fartygets segel och den löpande riggen, såsom skot, taljor, fall osv. Alla dessa saker placerades i lastrummet. Kl. 09.15 kom det ombord två polismän, som meddelade att endast personliga tillhörigheter fick packas ner och tas med iland. Kl. 10.00 lämnade besättningen fartyget under polisbevakning. Genom Rågökommitténs försorg överlämnades den ombordvarande provianten till besättningen. Någon lön hade inte utbetalats för tiden 1 augusti - 15 september, eftersom fartygets ägare inte fanns på plats.

Enligt ett vykort som jag fick i oktober 1981 från befälhavaren, som då vistades i Kanada, skall Juhan ha återlämnats till Sovjetunionen tillsammans med alla dokument (detta stämmer alltså inte när det gäller loggboken). Befälhavaren skriver bl.a. att fartyget hade dåliga sjöegenskaper, såsom häftiga rullningar, svag motor och alldeles för låg rigg.